

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію **Рибачка Олега Миколайовича**

«Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної культурної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.)»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство

Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах розвитку інформаційного суспільства надзвичайно важливими для України є питання створення загальнонаціональної стратегії цифрової документальної спадщини. У цьому контексті особливої актуальності набуває процес репрезентації інтегрованих цифрових ресурсів, що представляють документальні джерела суспільних інститутів пам'яті: архівів, бібліотек, музеїв. Зважаючи, що функціонування зазначених ресурсів базується на синтезі інформаційно-технологічних, джерелознавчих, археографічних, бібліографічних методик в поєднанні з процесами стандартизації, оцифрування, забезпечення збереженості та організації доступу до інформації, дослідження зарубіжного досвіду у цій галузі та впровадження його в Україні дозволить удосконалити управління процесами створення інтегрованого цифрового ресурсу національної культурної спадщини та його використання, прискорить просування нашої держави до спільного європейського інформаційно-культурного простору. Тому обрана О.М. Рибачком тема дисертації, присвячена ґрунтовним дослідженням історії створення та розвитку сучасних міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів документальної спадщини, представлених у відкритому доступі в мережі Інтернет на засадах корпоративної інтеграції різних за видами документів в архівах, бібліотеках, музеях, є актуальною не тільки в теоретичному аспекті, а й у науково-практичному значенні з точки зору можливого застосування отриманих результатів наукових розвідок для створення, наповнення й функціонування вітчизняних цифрових інтегрованих ресурсів.

Викладені аргументи, також зв'язок роботи з проблематикою плану науково-дослідної теми Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського «Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини України» (2013–2015 рр.) (номер державної реєстрації 0113U001088), переконують у своєчасності та значущості дисертаційного дослідження О.М. Рибачка.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну. По-перше, дисертантом вперше розкрито стратегії, передумови та визначено етапи формування і розвитку міжнародних та національних ресурсів документальної спадщини архівів, бібліотек та музеїв як важливої складової культурного надбання та джерельного ресурсу історичної науки.

По-друге, обґрунтовано напрями розвитку, встановлено динаміку створення та інтеграції ресурсів у міжнародних цифрових проектах у масштабах Європейського Союзу (далі – ЄС) та Світової цифрової бібліотеки на засадах поетапної розробки спільних підходів та технологій, стандартизації в галузі описування, оцифрування, репрезентації, зберігання, надання доступу до документальних джерел. Характеризуються координатори проектів та установи, задіяні у формуванні ресурсів цифрової спадщини, специфіка доступу, прогрес у засобах збереження спадщини та захисті авторських прав, відзначається, що поки ще цей процес вирізняється фрагментарністю.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальне ознайомлення з текстом дисертації О.М. Рибачка дає підстави стверджувати, що підхід дисертанта до визначення основних історичних етапів та сучасного стану міжнародних інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини відзначається ґрунтовністю дослідження, його робота добре структурована, наукові положення логічно викладені, якісно оформлений науковий апарат роботи.

Достатній рівень достовірності наукових висновків у роботі отриманий завдяки авторському посиланню на провідні наукові ідеї як вітчизняних, так і зарубіжних учених та аналіз напрацювань зарубіжних міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО), Міжнародної ради архівів та дотичні документи Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ, ЄС, урядів провідних країн світу, корпорацій та наукових товариств.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи, яка складається з офіційних документів ЮНЕСКО та ЄС щодо цифрової культури і культурної спадщини світу та Європи; вітчизняних законодавчих, нормативно-правових документів; хартій, конвенцій, розпоряджень, рекомендацій міжнародних організацій.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура дисертації не викликає застережень, вона дозволила логічно та послідовно розкрити обрану тему, вирішити поставлені завдання. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (336 позицій), додатку.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено його мету і завдання, визначено об'єкт і предмет, наведено дані про зв'язок роботи з науковими темами, розкрито методи дослідження, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію результатів дисертації.

У першому розділі дисертаційної роботи *«Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»* автор проаналізував стан опрацювання питань цифрових світових ресурсів документальної спадщини в працях зарубіжних та українських дослідників. Далі – сконцентрував свою увагу на методологічних засадах дослідження (С. 48-52). Автор обґрунтував, що джерельна база дослідження дає змогу цілісно вивчити предмет наукових розвідок, вирішити мету і завдання, поставлені в дисертаційному дослідженні (С. 53-55).

У другому розділі роботи *«Культурна, документальна і цифрова спадщина в міжнародному та українському законодавстві. Методологічні аспекти»* дисертант вдало охарактеризував особливу координаційну роль та нормотворчу діяльність ЮНЕСКО, здійснив термінологічний аналіз базових понять «культурні цінності», «культурна спадщина», «культурне надбання», «пам'ятка культури», «цифрова спадщина», «цифровий документ» у міжнародному правовому аспекті (С. 65-78) та дослідив правові засади реєстрації і збереження вітчизняної культурної й документальної спадщини (С. 80-89). Стверджується, що зазначені поняття не є однозначними і потребують спеціального уточнення в таких науках, як документознавство, архівознавство, книгознавство, а також під час підготовки Державного реєстру національного культурного надбання України (С. 92-94).

У третьому розділі *«Європейський досвід у формуванні міжнародних інтегрованих цифрових ресурсів історико-культурної спадщини»* розглядаються етапи розвитку міжнародних ресурсів на прикладі ЄС та його цифрових проектів культурної спадщини. Також автором охарактеризовано особливості національних проектів і стратегій передових країн світу щодо створення інтегрованих документальних ресурсів, пов'язаних зі специфікою історичного розвитку країн (С. 107). Рибачок О.М. дійшов висновку, що реалізація проектів у галузі історико-культурної спадщини спирається на об'єднання зусиль різних країн і культурних установ з оцифрування фондів, поліпшення транскордонної доступності оцифрованих загальнодоступних матеріалів, а також умов довгострокового збереження цифрового культурного матеріалу і веб-контенту для майбутніх поколінь (С. 150).

Четвертий розділ *«Національні цифрові проекти провідних країн світу, перспективи України»* вибудований на результатах дослідження процесу формування національних цифрових ресурсів документальної спадщини в західноєвропейських та східних країнах. Проаналізовано розвиток інтегрованого національного цифрового ресурсу України, що сьогодні оприлюднений на сайтах різних установ (С. 192-193). Рибачком О.М.

запропоновано створення корпоративного національного інтегрованого цифрового документального ресурсу України на засадах подальшого розвитку концепції Державного реєстру національного культурного надбання України та цифрового ресурсу Україніка, а також розглянута доцільність приєднання до міжнародних стандартів, пов'язаних з оцифруванням документальної спадщини, та активізації включення найцінніших пам'яток у світові мережеві ресурси тощо (С. 196).

Завершується робота досить розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи – у дисертації розкриваються етапи та стратегії створення Європейської цифрової бібліотеки (Європеана) як інтегрованого електронного європейського простору культурної спадщини; аналізуються основні особливості проектів національних бібліотек і архівів США, Канади та Австралії щодо оцифрування фондів документальної спадщини своїх країн; характеризуються 3 етапи історії формування міжнародних інтегрованих цифрових ресурсів культурної спадщини. Визначено перспективи загальнонаціонального проекту оцифрування спадщини в Україні.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практична значимість дисертаційного дослідження визначається важливістю для впровадження міжнародного досвіду у створенні інтегрованого цифрового ресурсу в Україні. Результати дисертації можуть бути використані під час розробки національної концепції інтегрованих цифрових ресурсів спадщини, дослідження проблем розвитку цифрової спадщини та культури, розробки курсів з документознавства, архівознавства, бібліотекознавства.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Всі результати дослідження належать автору дисертації одноосібно. Основні положення дисертації опубліковано у 10 працях, 6 статей опубліковано в фахових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України (далі – МОН України), 3 з них індексуються в міжнародних наукометричних базах, рекомендованих МОН України. Результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних фахових конференціях.

Дисертація написана в науковому стилі, отримані результати є обґрунтованими, відповідають визначеній меті і завданням. Автореферат відображає основні положення дисертації та відповідає вимогам МОН України до досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження загалом, слід висловити певні зауваження та побажання, що сприятимуть більш повній та об'єктивній характеристиці отриманих результатів:

1. Робота значно виграла б, якби в історіографії дослідження автор проаналізував більше праць зарубіжних дослідників, оскільки це передбачено самою назвою роботи.

2. Варто було показати місце документальних ресурсів культурної спадщини у системі документознавства в цілому, зокрема зв'язок із управлінським та галузевим документознавством, а також пояснити вибір визначення поняття «документ» в його широкому значенні – як засіб закріплення різними способами (документуванням) на відповідному матеріальному носії інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумову діяльність людини.

3. Верхню межу дослідження – 10-ті роки XXI ст. слід було б конкретизувати 2017 роком, оскільки у дисертації досліджується світові цифрові ресурси за період включно з 2017 роком.

4. Було б доцільним дати у вступі визначення поняття «інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини», що є базовим поняттям у тексті дисертаційного дослідження.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертанта.

Загальний висновок

Дисертаційна робота на тему «Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної культурної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.)» виконана вперше і поглиблює існуючі знання з питань історії світових інтегрованих ресурсів документальної спадщини, також робить істотний внесок в розвиток сучасного українського документознавства, джерелознавства та історичної науки.

За науковим рівнем, новизною, поставленою метою та визначеними завданнями, обґрунтованістю головних положень і висновків, теоретичним та практичним значенням дисертація Рибачка Олега Миколайовича «Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної культурної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.)», подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство, відповідає вимогам чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а дисертант цілком заслуговує на отримання наукового ступеня кандидата історичних наук за обраною спеціальністю.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук,
головний науковий співробітник
відділу використання інформації документів
Центрального державного архіву
громадських об'єднань України

В.В. Горєва

Лілія В. В. Горєвої
Директор ЦДАГО України
Білець (О.В. Банас)

